

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 355.232:614.8](73:477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14782797>

Педагогічні умови підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту України

Покалюк Віктор Миколайович

Кандидат педагогічних наук, доцент, начальник кафедри пожежної тактики та аварійно-рятувальних робіт факультету оперативно-рятувальних сил Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, 18034, Україна, м. Черкаси, вул. Онопрієнка 8, <https://orcid.org/0000-0001-8706-7096>

Прийнято: 15.08.2024 | Опубліковано: 29.08.2024

***Анотація.** Стаття присвячена визначенню й теоретичному обґрунтуванню педагогічних умов підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту України. Розглянуто трактування феномену «умови», запропоновано авторське визначення поняттю «педагогічні умови». За результатами аналізу нами зроблено висновок, що поняття «умови» є одним із загальнонаукових понять, сутність якого в процесі підготовки здобувачів освіти визначається такими характеристиками: умова уміщує у собі сукупність обставин, причин, певних об'єктів або процесів; виокремлена сукупність впливає на всі сторони освітнього процесу: розвиток, виховання і навчання особистості; вплив умов*

може підвищувати або сповільнювати ефективність освітнього процесу і підготовки фахівців загалом, впливати на динаміку його протікання і його результати. В контексті нашого дослідження під педагогічними умовами розуміємо сукупність психолого-педагогічних внутрішніх і зовнішніх чинників освітнього процесу, які є складниками системи підготовки фахівця та об'єктивно забезпечують її ефективність та досягнення визначених результатів. Нами встановлено, що значущими з виокремлених педагогічних умов підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту України є такі: стимулювання мотиваційно-ціннісних орієнтацій кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту; удосконалення змісту підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту; активізація професійної адаптації кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту під час практичної підготовки; використання інноваційних форм, інтерактивних методів та технологій навчання у підготовці кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту. Теоретично доведено, що обґрунтовані педагогічні умови мають істотний вплив на професійну підготовленість кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України при їх взаємозв'язку і взаємодії.

Ключові слова: *Кваліфікований робітник, Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту, професійна діяльність, педагогічні умови.*

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Pedagogical conditions for training qualified workers for professional activity in the operational and rescue service of civil protection of Ukraine

Pokaliuk Viktor Mykolaiovych

PhD in technical sciences, docent, Head of the Chair of Fire Tactics and Emergency Rescue Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chornobyl Heroes of National University of Civil Protection of Ukraine, 18034, Ukraine, Cherkasy, Onoprienko street 8, <https://orcid.org/0000-0001-8706-7096>

Abstract. *The article is devoted to the definition and theoretical substantiation of pedagogical conditions for training qualified workers for professional activity in the Operational and Rescue Service of Civil Protection of Ukraine. The interpretation of the phenomenon of “conditions” is considered, the author’s definition of the concept of “pedagogical conditions” is proposed. Based on the results of the analysis, we concluded that the concept of “conditions” is one of the general scientific concepts, the essence of which in the process of training students is determined by the following characteristics: a condition contains a set of circumstances, reasons, certain objects or processes; the isolated set affects all aspects of the educational process: development, upbringing and training of the individual; the influence of conditions can increase or slow down the effectiveness of the educational process and training of specialists in general, affect the dynamics of its course and its results. In the context of our study, pedagogical conditions are understood as a set of psychological and pedagogical internal and external factors of the educational process, which are components of the specialist training system and objectively ensure its effectiveness and achievement of certain results. We have established that the following of the identified pedagogical conditions for training qualified workers for professional activity in the Operational Rescue Service of Civil*

Protection of Ukraine: stimulation of motivational and value orientations of qualified workers for professional activity in the Operational Rescue Service of Civil Protection are significant; improvement of the content of training qualified workers for professional activity in the Operational Rescue Service of Civil Protection; activation of professional adaptation of qualified workers for professional activity in the Operational Rescue Service of Civil Protection during practical training; use of innovative forms, interactive methods and technologies of training in the preparation of qualified workers for professional activity in the Operational Rescue Service of Civil Protection. It has been theoretically proven that reasonable pedagogical conditions have a significant impact on the professional preparedness of qualified workers of the Operational Rescue Service of Civil Protection of Ukraine during their interconnection and interaction.

Keywords: *Skilled worker, Operational Rescue Service of Civil Protection of Ukraine, professional activity, pedagogical conditions.*

Постановка проблеми. Професійна діяльність рятувальників на сучасному етапі характеризується зростанням складності та обсягу завдань, розширенням спектра виконуваних робіт, ускладненням методів їх проведення, що потребує посилення уваги до формування професійної мобільності фахівців, поглиблення їхніх знань, підвищення рівня організованості, здатності діяти злагоджено в екстремальних умовах. У складних соціально-економічних умовах воєнної доби винятково важливе значення має врахування нових викликів і загроз.

Як показало вивчення документальних і наукових джерел, нині найбільш мобільною, технічно оснащеною і підготовленою структурою, діяльність якої спрямована на забезпечення гасіння пожеж, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, є Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту.

Попри належне теоретичне обґрунтування проблем професійної підготовки фахівців для різних секторів економіки, на жаль, відсутні системні педагогічні дослідження актуальних проблем підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності для підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Безумовно, це негативно впливає на цілеспрямоване забезпечення цього досить складного і багатоаспектного процесу й досягнення прогнозованого результату педагогічної дії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки рятувальників входять до кола наукових інтересів вітчизняних дослідників. Аналіз наукових праць цих науковців свідчить, що вони досліджували широке коло проблем, зокрема: теоретичні та методичні аспекти підготовки фахівців служб з надзвичайних ситуацій (О. В. Бикова [2], Н. Я. Вовчаста [5], М. М. Козяр, А. В. Литвин [12], М. С. Коваль [11]); зарубіжний досвід підготовки працівників оперативно-рятувальних служб (О. Б. Гада [6], О. В. Повстин [18], О. А. Іващенко [10]); педагогічні та психологічні умови підготовки і підвищення кваліфікації оперативно-рятувальних працівників (Н. Я. Вовчаста [5], В. М. Михайлов [15], Ю. С. Таймасов [23]); формування компетентностей фахівців служб з надзвичайних ситуацій (О. А. Іващенко [10]; Р. І. Сірко [20], Ю. В. Панімаш [17]).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Реформування професійної освіти потребує перегляду й оновлення педагогічних умов підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту. Актуальність перегляду педагогічних умов обумовлена й соціальними чинниками та російською військовою агресією проти України, що обумовлюють у свою чергу необхідність підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників для

структурних підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до професійної діяльності з врахуванням динамічних умов.

Стаття покликана допомогти розв'язати наявні проблеми та виявити значущі педагогічні умови підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): визначення й обґрунтування педагогічних умов підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати семантичного аналізу поняття «умова» засвідчують, що на сьогодні існують різні трактування цієї дефініції як філософської, психологічної та педагогічної категорії. Однак, слід зауважити, що ці тлумачення мають й спільні характеристики. Визначаючи суть поняття «умова», науковці й дослідники [1; 7; 23; 24; 25; 26] використовують різні терміни: «чинник», «супутня обставина», «можливості й обставини, від яких залежить успішність здійснення певної діяльності або педагогічної системи», «фактор, що обумовлює напрям розвитку освітнього процесу», «спосіб», «правило», «напрямок удосконалення освітнього процесу», «особливість, врахування якої забезпечить успішність об'єкта» тощо. Сучасний словник іншомовних термінів поняття «умови» потрактовує як категорію, що визначає відношення предмета до тих явищ, які його оточують та без яких існування його неможливе; як важлива обставина, що дає змогу утворити або здійснити щось або сприяє чомусь [8]. Відповідно до Великого тлумачного словника української мови за редакцією Т. Ковальнової поняття «умова» розглядається як правило, яке запроваджено або існує в тій чи іншій галузі життєдіяльності і забезпечує нормальне її функціонування [4]. Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови за редакцією

В. Бусел поняття «умови» трактується як необхідна обставина, особливості утворення або ефективності реальної дійсності, що сприяють чомусь [3].

Отже, за результатами аналізу нами зроблено висновок, що поняття «умови» є одним із загальнонаукових понять, сутність якого в процесі підготовки здобувачів визначається такими характеристиками: умова уміщує у собі сукупність обставин, причин, певних об'єктів або процесів; виокремлена сукупність впливає на всі сторони освітнього процесу: розвиток, виховання і навчання особистості; вплив умов може підвищувати або сповільнювати ефективність освітнього процесу і підготовки фахівців загалом, впливати на динаміку його протікання і його результати.

У контексті проблеми нашого дослідження, науковий інтерес становить дефініція «педагогічні умови». Словник-довідник з професійної педагогіки поняття «педагогічні умови» характеризує як обставини, завдяки яким відбувається цілісний, системний і продуктивний освітній процес підготовки фахівців, що обумовлений активністю самої особистості або групи людей, що задіяні у цьому процесі [22].

Зауважимо, що в переважній більшості дослідники одностайні щодо того, що педагогічними є лише ті умови, що свідомо створюються в освітньому процесі і забезпечують найбільш ефективний його результат. Н. Жукович-Дородних зазначає, що педагогічні умови інтегрують у собі внутрішні і зовнішні чинники освітнього процесу, які й визначають напрям досягнення мети й гарантують її реалізацію [9]. Зокрема Д. Швець наголошує, що саме педагогічні умови забезпечують системну організацію педагогом відповідних обставин, що взаємоузгоджені і взаємопов'язані між собою і спрямовані на реалізацію загальної мети освітнього процесу [25]. Таким чином, можна констатувати, що педагогічна умова – це відповідна обставина або чинник, що суттєво впливає на перебіг освітнього процесу, який попередньо

сконструйований педагогом й гарантовано забезпечує досягнення окресленого результату.

Проаналізувавши дослідження науковців, можна стверджувати, що педагогічні умови є необхідними і важливими обставинами, що забезпечують успішність підготовки здобувачів освіти. П. Лузан педагогічні умови розглядає як складники освітнього процесу, чинники, явища, способи, напрями, уявні результати, що реалізують визначені завдання, забезпечують педагогу можливість організовувати активну навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти [14]. І. Андрощук відмічає, що педагогічні умови виступають певними факторами, обставинами, які пов'язані з освітньою діяльністю та забезпечують підвищення рівня підготовленості здобувачів до професійної діяльності [1].

Результати аналізу наукових досліджень [1; 8; 24] дають змогу констатувати, що педагогічні умови розглядаються як відповідні можливості змісту підготовки, педагогічних технологій, форм і методів навчання, що були визначені за результатами цілеспрямованого відбору що забезпечують не лише успішність освітнього процесу, а й належний рівень підготовки фахівців. Хоча слід відмітити, що педагогічні умови можуть не лише прискорювати, а й уповільнювати, гальмувати педагогічні явища і процеси. В контексті нашого дослідження будемо розглядати педагогічні умови з врахуванням їх позитивного впливу, що першочергово забезпечує успішність освітнього процесу і ефективність підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту.

Таким чином, в контексті нашого дослідження під педагогічними умовами розуміємо сукупність психолого-педагогічних внутрішніх і зовнішніх чинників освітнього процесу, які є складниками системи підготовки фахівця та об'єктивно забезпечують її ефективність та досягнення визначених результатів.

Враховуючи означені підходи науковців й дослідників [1; 9; 13; 17; 26], визначення та обґрунтування педагогічних умов підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту реалізовано на таких етапах.

На першому етапі, на засадах системного підходу за результатами аналізу емпіричного досвіду, результатів анкетування, психолого-педагогічних джерел, враховуючи чинники, обставини, потенційні можливості й явища, продуктивні засоби підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності було відібрано сукупність найбільш ефективних педагогічних умов, що сприятимуть забезпеченню підвищення ефективності підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту. Відповідно до цього було виокремлено десять педагогічних умов.

1) активізація професійної адаптації кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту під час практичної підготовки;

2) використання інноваційних форм, інтерактивних методів та технологій навчання у підготовці кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту;

3) забезпечення конструктивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії під час підготовки кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;

4) об'єктивне і систематичне оцінювання якості підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту;

5) спрямованість освітнього процесу на розвиток творчого потенціалу у кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту;

6) стимулювання мотиваційно-ціннісних орієнтацій кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту;

7) трансформування методик підготовки кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту з дисциплін професійного спрямування відповідно до індивідуальних особливостей здобувачів;

8) удосконалення змісту підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту;

9) удосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту;

10) формування позитивного ставлення кваліфікованих робітників Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності.

На другому етапі було визначено вагомість і значущість кожної з виокремлених педагогічних умов за допомогою використання методу групових експертних оцінок. З цією метою було здійснено відбір і оцінювання компетентності кожного експерта, розраховано чисельність й узгодженість оцінок експертної групи, а також визначено достовірність отриманих результатів. Обираючи експертів, враховувалися рівень його кваліфікації і професіоналізму, практичний досвід, гнучкість і критичність мислення, широта кругозору тощо. Метод експертних оцінок дав нам змогу виокремити найбільш суттєві педагогічні умови і проранжувати (упорядкувати) їх за рівнем значущості у порядку зменшення їхньої вагомості й важливості.

Таким чином, найбільш вагомі педагогічні умови, що підвищують ефективність підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту, отримують ранг 1, а

педагогічні умови менш значимі – 2, і т.д. ранги. Результати ранжування наведено в таблиці 1. Для перевірки правильності встановлених експертами рангів було уточнено контрольну суму рангів кожного експерта, що має становити 55 (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10). Відмітимо, що співпадиння відбулося не лише сумою рангів за кожним експертом, а й сумою за педагогічними умовами, яка у нашому випадку становить 550.

Таблиця 1

Матриця результатів ранжування педагогічних умов підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту

Експерти (m)	Педагогічні умови (n)										$\sum_{j=1}^n R_{ij}$
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
1	3	4	7	9	8	1	5	2	6	10	55
2	1	4	10	9	7	2	6	3	5	8	55
3	3	5	7	8	9	2	4	1	6	10	55
4	4	3	8	10	6	1	5	2	7	9	55
5	3	4	8	10	7	1	5	2	6	9	55
6	1	4	8	9	7	2	6	3	5	10	55
7	3	5	9	10	6	2	4	1	7	8	55
8	3	4	8	10	7	1	5	2	6	9	55
9	3	5	9	10	7	1	4	2	6	8	55
10	4	3	8	10	6	1	5	2	7	9	55
$\sum_{j=1}^n R_{ij}$	28	41	82	95	70	14	49	20	61	90	550
Загальний ранг	3	4	8	10	7	1	5	2	6	9	

Джерело: власна розробка автора

Як свідчать дані наведені у матриці результатів ранжування педагогічних умов підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту, найбільш значущими на думку експертів є такі чотири педагогічних умови (рисунок 1).

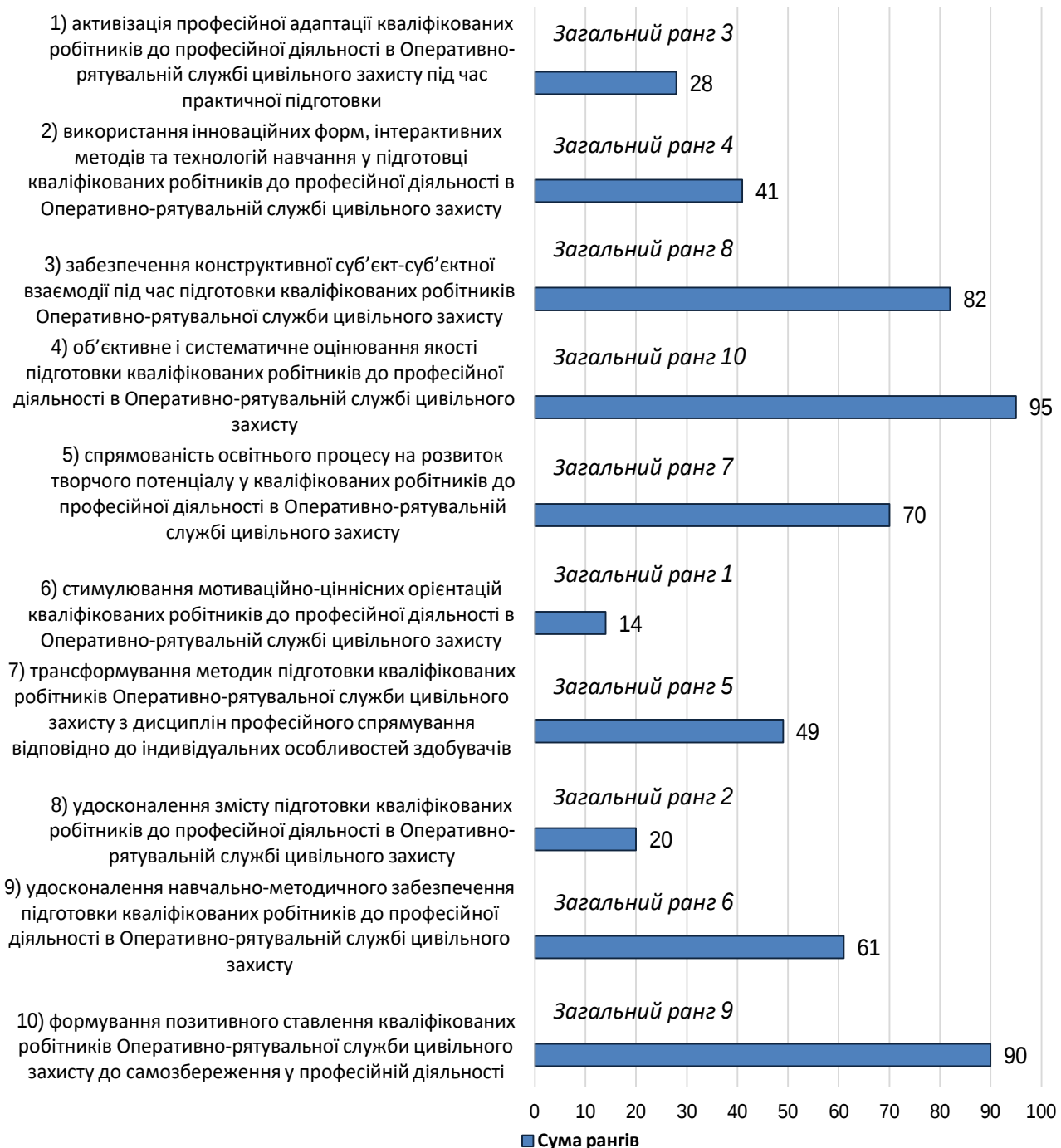
Найменшу суму рангів набрала педагогічна умова № 6 «Стимулювання мотиваційно-ціннісних орієнтацій кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту» і посіла у загальному переліку перше місце (сума рангів 14). Друге місце займає педагогічна умова № 8 «Удосконалення змісту підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту» із загальною сумою рангів 20. На думку експертів третьою за значимістю є педагогічна умова № 1 «Активізація професійної адаптації кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту під час практичної підготовки» із сумою рангів 28. На четвертому місті педагогічна умова № 2 «Використання інноваційних форм, інтерактивних методів та технологій навчання у підготовці кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту» (сума рангів 41).

За результатами ранжування експертами визначено чотири педагогічних умови підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту, що є найбільш значимими в контексті нашого дослідження. Інші педагогічні умови мають суми рангів, що суттєво перевищують суми рангів виокремлених чотирьох умов, а тому не є настільки вагомими для дослідження.

Рисунок 1.

Результати ранжування педагогічних умов формування підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту

Джерело: власна розробка автора

Висновки. Отже, в контексті нашого дослідження педагогічні умови розглядаємо як сукупність психолого-педагогічних внутрішніх і зовнішніх чинників освітнього процесу, які є складниками системи підготовки фахівця та об'єктивно забезпечують її ефективність та досягнення визначених результатів. Значущими з виокремлених педагогічних умов вважаємо такі: стимулювання мотиваційно-ціннісних орієнтацій кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту; удосконалення змісту підготовки кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту; активізація професійної адаптації кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту під час практичної підготовки; використання інноваційних форм, інтерактивних методів та технологій навчання у підготовці кваліфікованих робітників до професійної діяльності в Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту.

Список використаних джерел

1. Андрощук І. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів трудового навчання і технологій до педагогічної взаємодії / І.В. Андрощук //Наукові записки. – Випуск 10. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 3. / За ред. М. І. Садового. – Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В.Винниченко, 2016 – С.104-107.
2. Бикова О. В. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів пожежної охорони: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2001. 21 с.
3. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел. – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. Т.Ковальова. Х: Фоліо, 2005. – 767 с.
5. Вовчаста Н. Я. Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2019. 39 с.
6. Гада О. Б. Державне управління підготовкою фахівців сфери цивільного захисту: досвід республіки Польща для України: дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2019. 250 с.
7. Герганов Л. Д. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників морського профілю на виробництві: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 514 с.
8. Дьомін О. Педагогічні умови фахової підготовки техніків-електриків у закладах освіти аграрного профілю. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2023, № 8-9 (132-133). С. 104-113. <https://pedsience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/02/%D0%B4%D1%8C%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BD.pdf>.
9. Жукович-Дородних Н. М. Педагогічні умови формування професійних умінь студентів економічних спеціальностей ВНЗ I-II рівня акредитації. Вісник НТУУ «КПІ». Сер.: Філософія. Психологія. Педагогіка. 2009. Вип. 3. С. 80–85.
10. Іващенко О. А. Формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби у вищому навчальному закладі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2013. 20 с.
11. Коваль М. С. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі

закладу вищої освіти автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2020. 40 с.

12. Козяр М. М., Литвин А. В. Особливості підготовки фахівців цивільного захисту до діяльності в надзвичайних ситуаціях. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. 2017. Вип 15. С. 199–208.

13. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ, 2014. 76 с.

14. Лузан П. Г., Решетнік П. М., Журавська Н. С. Теорія професійної підготовки спеціалістів : К. : Видавничий центр НАУ, 2003. 130 с.

15. Михайлов В. М. Система підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільної безпеки у післядипломній освіті: реф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2022. 32 с.

16. Ничкало Н. Г. Професійна освіта нової доби. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : Віпол, 2001. С. 476–484.

17. Панімаш Ю. В. (2019). Педагогічні умови формування готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту засобами інтерактивного навчання. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки», (2).

18. Повстин О. В. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки до управлінської діяльності майбутніх фахівців у галузі безпеки людини. Дисертація на здобуття наук. ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями), 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Львів, 2019. – 484 с.

19. Покалюк В. М., Маладика І. Г., Григор'ян М. Б. (2023) Тактична підготовка особового складу структурних підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України: навчальний посібник / В. Покалюк, І. Маладика, М. Григор'ян – Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, - 158 с.

20. Сірко Р. І. Професійна підготовка майбутніх психологів оперативно-рятувальної служби до діяльності в екстремальних умовах : монографія. Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС, 2017. 482 с.

21. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. - К.: Наук. думка, 2000. -. 680 с.

22. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред.-упоряд. А. В. Семенова. Одеса: Пальміра, 2006. 272 с.

23. Таймасов Ю. С. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до самозбереження у професійній діяльності: реф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2021. 40 с.

24. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання / Є. М. Хриков // Шлях освіти. – 2011. - № 2. - С. 11-15.

25. Швець Д. В. Підготовка майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 2016. 225 с.

26. Ярош Л. В. Педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх техніків-електриків у коледжах аграрного профілю. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, 2021, Вип. 3 (47) С. 190–200.